

Girift Sazı ve Deliklerinin Açkısındaki Sayısal Değerler

Musical Instrument Girift and Numeric Values of Its Production

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nuri Uygun *

ÖZET

Girift sazı "ney" çeşitlerinden olup, kamıştan yapılmış ve ney gibi "başpare" ile üflenen bir müzik aletidir. Osmanlı döneminde Türk Müsıkisinde ney kadar yaygın olarak üflenen bir saz olmasına rağmen, daha sonraları üflenmesindeki zorluk dolayısı ile bu saza ilgi azalmıştır. Sayısı birkaç kişiyi aşamayan giriftzenler de hayattan geçince nerede ise adı anılmayan bir saz olmuştur. Bu müzik aletinin tekrar kullanıma geçirilmesi için birkaç neyzenin gayretleri olmuşsa da, örnekleri ancak bazı müze ve müzik aleti koleksiyonlarında bulunan giriftlere ulaşmak zor olmuştur. Fakat bulunabilen bu giriftlerden ölçü alınarak yeni giriftler imal edilmeye başlanmıştır. Girift ile ilgilenmeye başladığımızda ney imalinde uygulanan klâsik açık usulü gibi, giriftin de belirli bir açık sistemi ile açılmış olması gerektiğini düşünerek bu konuya eğildik. İşte bu araştırmada, bazı müzelerde teşhir edilen giriftlerin delikleri arasındaki mesafelerin matematiksel oranlarını tespit ederek bizden sonrakilerin bu sazı bilimsel anlamda açıp kullanabilmelerine imkân sağlamaya eğildik.

Anahtar Kelimeler: Girift, Ney, Saz Yapımı, Tekke Müsıkisi.

ABSTRACT

Musical instrument Girift is a kind of "ney" and is a musical instrument made of reed and blown by "başpare" like ney. In Ottoman period, it was widely used as ney in Turkish music but later the interest to this instrument has decreased due to the difficulty of blowing. When the death of a few people who plays the girift (giriftzen), the instrument was almost unmentioned. A few neyzen (who plays the ney) made an effort to re-use of this instrument but it was very difficult to reach the girifts found only in museums and collections of musical instruments. But it was made new girifts with measurements of these girifts found. When we began to deal with girift, we thought girift should be produced with a specific production method such as classical production method of ney and we paid attention to this issue. In this study, we tried to provide opportunities for people to produce and use this instrument in the scientific sense, by identifying some of the mathematical proportions of the distance between the holes of girifts exhibited at the museums.

Keywords: Girift, Ney, Musical Instrument Making, Dervish Lodge Music.

Giriş:

"Girift" ney ailesinden olup, kamaştan yapılmış bir müzik aletidir. İsmi Farsça "girif-ten" yükleminden türetilmiştir. Bu yüklem Türkçede "saklamak, tutmak, yakalamak" anlamına gelmektedir. Girift kelimesi ise "iç içe dolaşmış, birbirine girmiş, karışmış, anlaşılması zor, müşkül" anlamlarını taşımaktadır. "Hüsn-ü Hat", yani güzel yazı sanatında ise, harfleri birbiri içinden geçirip dolaştırarak iç içe istif edilmiş yazı anlamı taşır. Tezhip sanatında, iki veya üç çizgi ya da dalın örülmüş gibi birbiri içine geçip dolanmasından meydana gelen süsleme motiflerine de "girift" denilir (Ayverdi, 2005, s. 1053). Türkçe kullanışta, halledilmesi kolay olmayan konu ve işlere "girift mevzu", "girift iş" gibi karışıklık ve zorluk belirten anlamlar yüklenmiştir.

Girift sazına bu ismin verilmesi de üflenmesindeki zor ve karışık seslendirme özelliğinden dolayıdır. Tarihte yaygın şekilde üflenen bir saz olduğu belgelerdeki kayıtlardan anlaşılabilir. Birlikte, tekkelerin kapatılmasından sonra Mevlevî mûsikîsi ve din dışı mûsikîde ney sazı kadar kullanım alanı bulamamıştır. Bu bakımdan az sayıdaki neyzenler tarafından kullanılmaya devam etmiştir. Girift, ney sazına göre daha sınırlı bir ses alanına sahiptir ve deliklerden çıkacak seslerin parmak pozisyonları da hayli zordur. Ney sazı üflenmesindeki kolaylık ve ses alanı bakımından girifti geçtiği için daha çok tercih edilen bir saz olmuştur. Özellikle dem seslerde girift ney'e göre daha güçlüdür ve bir zamanlar bu bakımdan tercih sebebi olmuştur.

Girift sazına bazı ülkelerde "kiraft" ya da Mısır'da "nây-ı ciraf" denilmiştir (Erguner, 1996a, s.84). Girift Türkiye'de ney gibi üzerine "başpâre" takılarak üflenir. Boyu ney'den daha kısa ve kalın olup, beş, altı veya yedi boğumlu bir kamaştan açılmıştır. Ney'den en önemli farklılığı üzerindeki delik sayısının sekiz adet olmasıdır. Kamaştın arka yüzünde bir, ön yüzünde ise aynı hizada açılmış altı ve serçe parmakla kullanılan biraz sola veya sağa doğru açılmış biraz küçükçe bir delik olmak üzere sekiz deliğe sahiptir. Müzik nazariyatçısı Kâzım Uz'un eserinde "dokuz adet deliği vardır." (Kazım, 1310, s. 44), bilgisi varsa da incelediğimiz örneklerin üzerindeki delik sayısının sekiz adet olduğu görülmektedir.

"Lehçe-i Osmânî" deki girift tanımı şöyledir: "Ney'in rûbiyesi, kısa ve eksik perdelisi, düdüğün uzunudur." (Vefik, 693/1876, s.1044). Bu tarifte giriftin, boy uzunluğu olarak ney'in dörtte biri olduğu ve ney'den oktav olarak daha kısıtlı bir ses alanında olduğu açıklanmaktadır.

Ferit Devellioğlu girift için şunları yazmaktadır. "Kaba çargâhtan muhayyere kadar ancak bir buçuk sekizli ses alanına rağmen, kısa küçük kamaştan yapılmış bir alettir." (Devellioğlu, 1970, s. 347). Burada anlatılmak istenen özellik giriftin ses genişliği olarak ney sazından daha az bir ses alanına sahip olmasıdır. Ney sazı kadar rahat üflenme imkânı olmayan girift sazının neyzenler tarafından tercih edilme sebebi ise, aynı akorttaki neyden kısa, dem sesleri kuvvetli ve kolay taşınabilir olma özelliklerinden dolayıdır.

M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü adlı eserinde girift

için şunları yazmaktadır: "Şah ve Davut adındaki (akordundaki) neylerin nisfıyesi, yani yarımı uzunluğunda kamaştan yapılmış sazın adıdır. Açkısı temizlenmesi kaval açkısına benzer. Deliklerinin sayısı, kamaştın kalınlığı ve akort itibarıyla nisfıyeden farklıdır. Sesi de ney'e nispetle değıldir. Âdetâ kemana nispetle rebâb ve kemençe nasılsa, girift de ney'e göre öyledir."(Pakalın, 1971, s. 671-672).

Girift'in, ney sazında olduğı gibi değışik akortlarda açılmış çeşitleri vardı. "Ergun" eserinde şu çeşitlerden söz etmektedir. "XIX. yüzyılda Mevleviler arasında yaygın olarak kullanılan "Zergerdan, Davud, Şah, Mansur, Kız, Müstahsen" akortlarında çeşitleri vardı." (Ergun, 1943a, s. 498). Bu akortlardan "zergerdan"ın "bolâhenk nisfıyesi" olduğı, yani yaygın kullanılış ismine göre "yerinden" akordun "bolâhenk ney"ın yarı boyundaki kamaştan açılmış olanının kastedildiğı anlaşılmaktadır. Diğer akortların isimleri neydeki gibidir. Evliya Çelebi, girift'i ney çeşitlerinden biri olarak eserinde kaydetmiş, fakat hakkında daha fazla bilgi vermemiştir (Dankoff ve diğerleri, 2006, s. 337).

Girift üfleyenlere "giriftzen" denir. Genellikle girift sazını üflemekle neyzenler uğraşmış olup, tarihte bu sazı üflemekle isimleri özellikle anılanlar da olmuştur. Fakat bu giriftzenler hakkında çok fazla bilgiye sahip değıliz. Hakkında en çok bilgiye sahip olduğumuz kişi kendisi ile ilgili sohbet yazıları bulunan son devrin şöhretli müzisyen ve bestekârlarından "Giriftzen Asım Bey"dir. Eski tarihten günümüze hakkında kaynaklarda bilgi bulabildiğimiz bu giriftzenlerden kısaca söz edilirse şöyle sıralanabilir.

Türk Müsıkisi Tarihinde İsimleri Bilinebilen Giriftzenler:

Giriftzen Kilârî: İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, "Osmanlı Zamanında Saraylarda Musikî Hayatı", adlı makalesinde Silahdar ve Harc-ı Hassa defterlerinden verdiğı belgelerde h.1209/m.1795 Ocak ayı harcamalarının kaydedildiğı sahfede bu isme rastlanmakta ve Enderun Çavuşlarından olup kilerde görevli olduğı bilgisi verilmektedir (Uzunçarşılı, 1977a, s. 109-110).

Giriftzen Derviş İsmail Ağa: Yine aynı makalede h.1220/m.1805 de yüz elli kuruş ihsan verildiğı kaydedilmiş olan bu giriftzenin müsikî nazariyatçısı ve padişah müsâhibi olduğı belirtilmektedir (Uzunçarşılı, 1977b, s. 109).

Giriftzen Müsâhip İbrahim Efendi: Adı geçen makalede ismi kayıtlı bulunan bu giriftzene h.1221/m.1806 Mart ayında bin kuruş ihsan verildiğı yazılmakta olup hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Uzunçarşılı, 1977c, s. 106).

Giriftzen Mehmed Nuri Efendi: Kendisi hakkında "Sicill-i Osmânî"de şu bilgiler verilmektedir: "Mehmed Nuri Efendi, Savaklar tekkesi Şeyhi Seyyid Mehmed Nizâmeddin Efendi'nin oğlu ve aynı dergâhın bir sonraki şeyhi Cemâli Efendi'nin kardeşidir, giriftzen ve müsikîşinastı. Fahrî oyması yapar kibâra bu sûretle intisâb ederdi. Gâhi traşlı ve gâhi traşsız gezer idi. h.1238/m.1822 de vefat etmiştir."(Süreyya, 1996a, s.1272).

Giriftzen Müsâhip Said Efendi: III. Selim ve II. Mahmud devrinin önemli saray görevlilerinden olup, padişah huzûrundaki fasıllara bâzan ney, bâzan da girift ile katılmıştı (Tayyarzade, h.1293, s.193). III. Selim devri sonunda azledilip m.1808 yılından, m.1822 yılına kadar Adana'ya sürüldü. Daha sonra affedilip aynı göreve getirildi. Sadrâzam İvaz Paşa'nın torunlarından (Süreyya, 1996b, s. 1451). Müsâhiplik, padişahların meclislerindeki sohbet arkadaşı, bugünkü manada danışman veya devlet sanatçılığı gibidir. Giriftzen ve neyzenliği yanında ressamlığı, tiyatroculuğu, karagözcülüğü ve bestekârlığı da sanatçı özelliklerindendi. h.1272/m. 1855 de vefat edip Eyüp'te Bahariye'ye defnedilmiştir (İnal, 1958a, s.255-257).

Giriftzen Taşçı Emin Ağa: III. Selim Han zamanında yaşamış olup, sır kâtibi Ahmet Efendi tarafından tutulan "Ruznâme" de kaydedildiğine göre, 24 Ramazan 1206 salı günü Topkapı Sarayı Sünnet Odası'nda Padişah huzûrunda girift üflemiş ve III. Selim Han'ın kendisini müsâhip olarak vazifelendirmiş olduğu anlaşılmaktadır (Arıkan, 1993, s. 74).

Giriftzen Reşid Bey: Reşid Bey hademe-i hâssa binbaşılardan olup, "Ergun" tarafından adı geçen eserinde C: II, s: 632 de cami müsikisi üstadlarından söz ederken Hacı Ahmed Niyazi Araz'ın kendi hal tercümesinden alıntı ile Reşid Bey hakkında vefat tarihi olmayan şu bilgiye yer veriyor: "Fenn-i müsikiyi evvelâ hademe-i hâssa binbaşılardan giriftzen Reşid Bey'den meşk ettim." (Ergun, 1943b, s. 632). Reşid Bey hakkında başka bir bilgiye ulaşılamadı.

Giriftzen Üsküdarlı Rıza Bey: Rıza Bey hakkında adı geçen eserde meşhur neyzen Üsküdarlı Salim Beyden bahsederken şu bilgiyi vermekte: "Üsküdar Mevlevîhânesinde neyzenlik eden Salim Bey mansur ney üfler ve giriftzen Rıza Bey (v. h.10 Ramazan 1304/m.1886) le birlikte tekkelere devam ederler biri taksim ederken öbürü dem tutardı." (Ergun, 1943c, s. 502).

Giriftzen Mahmutpaşalı Hakkı Bey: Adı geçen eserde sadece XIX. yüzyılın önemli giriftzenlerinden olduğu kaydı bulunmakta olup başkaca bir kayıt bulunmamıştır.

Bestekâr Giriftzen Hacı Fâik Bey : (Özcan, 1996, s. 474). XIX. yüzyılda yaşamış önemli bestekâr, şâir, hanende, neyzen ve giriftzenlerindendir. Çeşitli makamlarda şarkı, beste ve ilahileri bulunmaktadır. 1891 yılında vefat etmiştir. Özellikle iyi bir giriftzen olduğu kaynaklarda anılmıştır (Ergun, 1943d, s. 512).

Giritzen Asım Bey: İsmi girift sazı ile beraber anılan ve bu sazı çalmaktaki mahareti çok üstün olan Asım Bey 1851 yılında Mora Yenişehir'de doğdu. Küçük yaşlardan itibaren ney üflemeye başladı. İzmir, Aydın ve İstanbul'da çeşitli resmi görevlerde bulundu. Meşhur neyzenlerden Salim Bey'den ney dersi aldı. Sultan Aziz zamanında kurulan itfaiye teşkilatına yüzbaşı rütbesiyle katıldı. O yıllarda çıkan Osmanlı-Rus savaşına yüzbaşı olarak katıldı. Savaşa giderlerken kendi ifadesine göre, ney uzun geldi daha pratik olması için bir girift edindi. Bu giriftle çalışıp son asrın en önemli giriftzeni oldu. 1903 yılında pek çok devlet görevlisinin mecburi oturmaya gönderildiğinde Asım Bey de Amasya'ya gönderildi. Burada yaşadığı 23 yılda birçok

neyzen yetiştirdi. İstanbul'a gittiği 1929 yılında hastalanıp vefat etti (İnal, 1958b, s. 76-80).

Amasya'da il Müzesinde bulunan, kayıtlarda kendisine ait olduğu yazılmış olan girift incelendi ve bu çalışmamızda deliklerinin açığı oranları hakkında verdiğimiz bilgiler için bize örnek oldu.

Giriftin deliklerinden çıkan seslerin akort aletindeki simgelerle gösterilmesi:

Girift sazında tespitlerimize göre, üfleyiş şiddeti bakımından değişken olan seslerin deliklerden çıkışını gösteren bir tablo yapılırsa şu şekilde görülebilir:

Delikler	Hafif şiddet nefesle üfleyiş		Orta şiddet nefesle üfleyiş		Kuvvetli nefesle üfleyiş	
	Ses	Delik	Ses	Delik	Ses	Delik
● 8.	F#4 Pest	G 5 Tiz	F#5 Pest	G 5 Tiz		
● 7.	E 4 Pest	F Tiz	E 5 Pest	F 5 Tiz	B 5	
● 6.	E b4		E b5		B b5	
● 5.	D 4		D 5		A 5	Çok kuvvetli nefesle üfleyiş
● 4.	C 4		C 5		G 5	C 6 Tiz Çargâh
● 3.	B 3		B 4		F#5	Tiz Büselik B 5
● 2.	B b3		B b4		F 5	B b Tiz Sünbül
● 1.	A 3		A 4		E 5	A 5 Muhayyer
* Kaba Rast	G 3		G 4		D 5	Tiz Nevâ Gerdaniye G 5

Tablo 1

* Deliklerin tamamı kapalı iken

Örnek olarak incelenen giriftlerin tanıtımı ve ölçüleri:

Yapılan araştırmada örnek olarak aldığımız Türkiye'deki çeşitli müzelerde bulunan üç girift ile yurt dışından, ölçülerini kaynak eserden aldığımız bir girift olmak üzere dört ayrı enstrümandan yararlanılmıştır. Bunlar buldukları şehirlerin veya müzelerin isimlerinin baş harflerine göre alfabetik olarak sınıflandırılmış ve başlıklar halinde incelenmiştir. Her girifti ayrı ayrı inceleyip ölçülerini çizimlerle gösterdik. Bu giriftler sırasıyla; 1. Amasya Girifti, 2. Aynalıkavak Girifti, 3. Konya Girifti, 4. Mısır Giriftidir. Yaptığımız araştırmada, bazı başpâre ölçüleri sağlıklı şekilde tespit edilemeyeceği için, deliklerin arasındaki mesafelerin ölçüleri, giriftlerin kamış boyunun

alt sınırından itibaren çizimlere yansıtıldı. Buradaki esas, deliklerin merkez noktaları arasındaki birimlerin tespit edilmesidir. Giriftlerdeki delikler en alttakinden itibaren sıralanmıştır.

1.AMASYA GIRİFTİ:

Kültür Bakanlığı Amasya Müzesi (F.56.2.1) envanter numarası ile kayıtlı girift olup, defterde Giriftzen Asım Bey'e ait olduğu kaydedilmiştir. Asım Bey'in Amasya'da bulunduğu zaman dikkate alınırsa giriftin 1903 ile 1928 yılları arasında açılmış olabileceği düşünülebilir.

Girift altı boğumlu bir kamyıştan açılmıştır. Kamyışın üstteki dış çapı 2.13cm, iç çapı: 1.42cmdir. Alttaki dış çapı: 2.20cm, iç çapı: 1.45cm'dir. Boğum Ölçüleri: 1.boğum: 7.30cm, 2.boğum: 9.50cm, 3.boğum: 10.00cm, 4.boğum: 10.20 cm, 5.boğum: 2.20cm'dir.

Giriftin Ölçüleri:

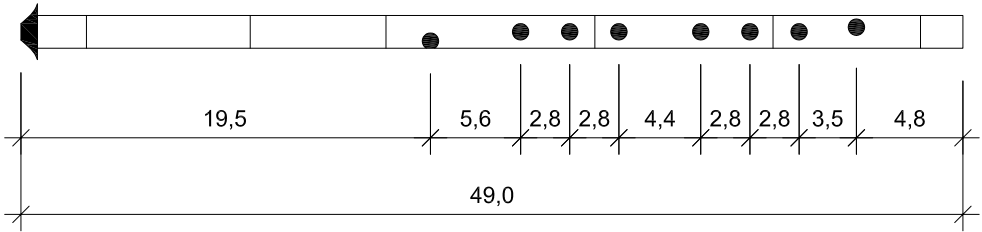
Amasya Giriftinde kamyışın alt ucundan 0.5cm yana doğru açılmış ilk deliğin merkezine mesafe: 4.8cm, 1.delik (yan)- 2.delik arası: 3.5cm, 2.delik-3.delik arası: 2.8cm, 3.delik-4.delik arası: 2.8cm, 4.delik-5.delik arası: 4.4cm, 5.delik-6.delik arası: 2.8cm, 6.delik-7.delik arası: 2.8cm, 7.delik-8.delik arası: 5.6cm, üstten 8.delik arası (arka): 19.5cm'dir.

Giriftin başpâre yüksekliği 1.3cm olup, bu ölçü başpârelerde pek kullanılmaz ve "derlin" denilen bir tür plastikten yapılmıştır. Plastiklerin 20. yüzyıl başlarında kullanılması mümkün olmayıp, bu bakımdan başpâre sonradan girifte takılmış olabilir. Üzerindeki başpâre ile tam boy 48.60cm olup, ara akorttaki bir girift olur. Üzerine 1.70cm boyundaki başpâre takıldığında girift 49.00cm olur ve bu durumda "bolâhenk nisfıyes" akordunu tutar. Deliklerin hepsi kapalı olduğunda dem sesle üflenince I. devrede çıkan pest (kaba) ses giriftin "sol" sesi (G3) olup, mansur veya piyano akordundaki "re" (D4)(293.7 Hz) sesi olur. Alttan 0.5cm yana doğru açılmış olan 1. delik, aynı üfleme şiddeti durumunda açıldığında giriftin (A) "lâ" sesi, mansur akorduna göre "mi" (E4)(329.6Hz) sesi olmaktadır. Alttan 2.delik açıldığında aynı kaba sesle üfleşte giriftin (Bb) "si bemol" sesi, mansur akordunda "fa" (F4) (349.2Hz) sesi olmaktadır. Alttan 3.delik aynı kaba sesle üfleşte giriftin (B) "si" sesi, mansur akordundaki (F#4)(370Hz) "fa diyez" sesi olmaktadır. Alttan 4.delik açıldığında aynı üfleşte giriftin (C) "do" sesi, mansur akordundaki (G4)(392Hz) "sol" sesi olmaktadır. Alttan 5.delik açıldığında aynı üfleş şiddetinde giriftin (D) "re" sesi, mansur akordundaki sesi olmaktadır. Alttan 6.delik açıldığında aynı üfleş şiddetinde giriftin (Eb) "mi bemol" sesi, mansur akordundaki (Bb4)(468Hz) "si bemol" sesi olmaktadır. Alttan 7. delik açıldığında aynı üfleş şiddetinde giriftin (E) "mi" sesi, mansur akordundaki (B4)(493.8Hz) "si" sesi olmaktadır. Arkadaki delik açıldığında aynı üfleş tarzında giriftin (Fa#) "fa diyez" sesi, mansur akordundaki (C#5)(560Hz) "do diyez" sesi olmaktadır.

Bu durumu şöylece sıralayabiliriz:

"Bolâhenk nısfıyesi" akordundaki girift	Piyano akordunda
Tüm delikler kapalı (G3) sol	(D4) re
1.delik açılınca (A) la	(E) mi
2.delik açılınca (Bb) si bemol	(F) fa
3.delik açılınca (B) si	(F#) fa diyez
4.delik açılınca (C) do	(G) sol
5.delik açılınca (D) re	(A) la
6.delik açılınca (Eb) mi bemol	(Bb) si bemol
7.delik açılınca (E) mi	(B) si
8.delik açılınca (F#) fa diyez	(C#5) do diyez

Amasya giriftinin ölçüleri şekil üzerinde şu şekilde gösterilir:

Tablo 2

2. AYNALIKAVAK GİRİFTİ:

İstanbul-Aynalıkavak Kasrı Türk Müziği Sazları Müzesi, Muammer Karabey Armağanı Sazlar Bölümünde 3101-2719 envanter numaralı girift'in incelenmesi sonunda aşağıdaki ebatlar tespit edildi. Girift altı boğumlu bir kamıştan açılmıştır. Boğum ölçüleri: 1. boğum: 5.5 cm, 2. boğum: 11.5 cm, 3. boğum: 10.5 cm, 4. boğum: 11 cm, 5. boğum: 10 cm, 6. boğum: 4.5 cm'dir. Giriftin üzerinde 2 cm yüksekliğinde başpâre bulunmakta ve 2. boğum üzerinde kamışın ön yüzünde Arap harfleri ile (girift) yazısı bulunmaktadır. Başpâre boynuzdan yapılmış olup üflenen kısımdaki üst çapı: 1,47 cm'dir. Kamışın üst taraftaki 1. boğumun dış çapı: 2.75 cm, alt taraftaki son boğumun bitiş noktasında iç çapı: 1.81 cm, dış çapı: 2.51 cm'dir.

Giriftin Ölçüleri:

Aynalıkavak Giriftinde kamışın alt ucu ile 0.5 yana doğru açılmış ilk delik merkezi arasındaki mesafe: 6.5 cm, 1. delik-2. delik arası: 3.5 cm, 2. delik-3. delik arası: 3 cm, 3. delik- 4. delik arası: 3 cm, 4. delik-5. delik arası: 5 cm, 5. delik-6. delik arası: 3 cm, 6. delik-7. delik arası: 3 cm, 7. delik-8. (arka) delik arası: 5.5 cm, arka delikten başparenin üst sınırına kadar olan uzunluk: 24 cm'dir. Arka delikten kamışın alt ucu sınırına kadar olan uzunluk: 32.5 cm olup, tam girift boyu 56.5 cm'dir. Perdelerin hepsinin kapalı olduğu pozisyonda dem sesle üflenirse deliklerden çıkan ses, yani giriftin kaba (G3) "sol" sesi, mansur veya piyano akordundaki "si" (B3)(246.9 Hz) olup giriftin akordu da "müstahsen" olmaktadır. Alttan 1. delik olan 0.5 cm yana açılmış delik açıldığında çıkan ses, giriftin (A) "lâ" sesi olup, mansur akordunda (C#4) (277.2Hz) "do diyez" sesi olur. Alttan 2. delik açıldığında giriftin (Bb) "si bemol" sesi, mansur akordundaki (D4)(293.7Hz) "re" sesini verir. Alttan 3. delik açıldığında giriftin (B) "si" sesi, mansur akordundaki (Eb4)(309.5Hz) "mi bemol" sesi olur. Alttan 4. delik açıldığında giriftin (C) "do" sesi, mansur akordundaki (E4)(329.5Hz) "mi" sesi olur. Alttan 5. delik açıldığında giriftin (D) sesi mansur akordundaki (F#4)(379.6Hz) "fa diyez" sesi olur. Alttan 6. delik açıldığında giriftin (Eb) "mi bemol" sesi, mansur akordundaki (G4)(392Hz) "sol" sesi olur. Alttan 7. delik açıldığında giriftin (E) "mi" sesi, mansur akordundaki (G#4) (414.3Hz) "sol diyez" sesi olur. Giriftin arkasındaki alttan 8. delik açıldığında giriftin (F#)"fa diyez" sesi, mansur akordundaki (A#4) (464.8Hz) "lâ diyez" sesi olur.

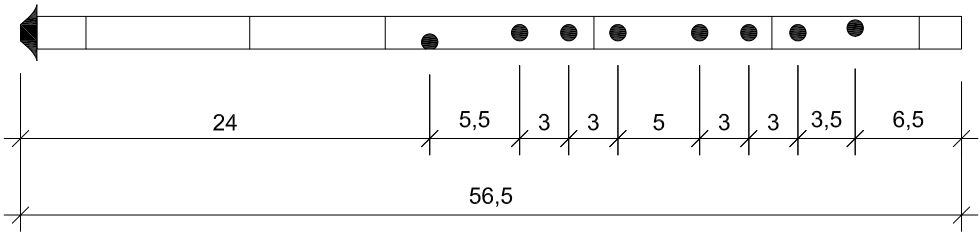
"Müstahsen" akordundaki girift	Piyano akordunda
Tüm delikler kapalı (G3)	(B3) si
1.delik açıldığında (A) lâ	(C#4) do diyez
2.delik açıldığında (Bb) si bemol	(D) re
3.delik açıldığında (B) si	(Eb) mi bemol
4.delik açıldığında (C) do	(E) mi
5.delik açıldığında (D) re	(F#) fa diyez
6.delik açıldığında (Eb) mi bemol	(G4) sol
7.delik açıldığında (E) mi	(G#) sol diyez
8.delik açıldığında (F#) fa diyez	(A#) lâ diyez

Bu girift hakkında araştırma yapan Süleyman Erguner "Ney - Metod" adlı eserinde, giriftin boyunu 55 cm olarak vermiştir. Yaptığımız hassas ölçüde ise giriftin boyu

56.5 cm olarak görülmektedir. 1. deliğin alt son uca mesafesini 2.7 cm olarak vermiş, fakat bu deliğin alt uca uzaklığı 6.5 cm'dir. 1. ile 2. delik arasını 3.8 cm olarak vermiş olup, bu delikler arası ise 3,5 cm'dir. Diğer delikler arası doğru olup 7. ile 8. delik arası 6.5 cm olarak verilmişse de aslında 5.5 cm'dir. Anlaşılacağı gibi yayındaki bu ebatların düzeltilmesi gerekir (Erguner, 2002, s. 54).

Aynı sahifede girift hakkında Charles Fonton'dan verilen bilgide, yedinci delikten çıkan sesin "hüseyni=mi" olduğu yazılmakta. Fakat böyle bir bilgi bu kaynakta bulunmayıp, eserde sadece giriftin sekiz delikli bir ney çeşidi olduğu yazılmıştır (Fonton, 1987, s. 78).

Aynalıkavak Girifti'nin ölçüleri şekil üzerinde şu şekilde gösterilir:

Tablo 3

3.KONYA GİRİFTİ:

Konya "Mevlânâ Müzesi" envanterde eski numarası: 380, yeni numarası: 1172 de bulunan girifttir. Aynı kutu içinde birisi başsparesiz 39.20 cm boyunda üstten 1.90 cm altta 1.10 cm çapındaki kamışa açılmış "şah nisfiyesi" akordundaki nisfiye ile, aynı kutuda ve numarada kayıtlı olan "başsparesiz" 41 cm boyunda, üst çapı: 1.75 cm alt çapı: 1,35 cm olan girifttir. Müzede, bu müzik aletlerini tanımayan kişilerce kayıtlanmış olup, ikisi iç içe geçirilmiş bir vaziyette kutu içinde depoda korunmaktadır.

Birinci enstrüman Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi "Girift" maddesinde fotoğrafı yayınlanmış olan "şah nisfiyesi" akordundaki nisfiye olup, girift ile ilgisi yoktur. Dokuz boğumlu bir kamıştan açılmıştır. Arka delik nisfiyenin tam ortasına açıldığına göre girift değildir. Altta iki ayrı yöne meyilli açılmış ve biri şeffaf bantla kapatılmış, özensiz şekilde sanki çakı ile delinmiş izlenimi veren iki delik bulunmaktadır. Bu deliklerin alt uca mesafesi 4.7 cm'dir (Erguner, 1996b, s. 84-85).

İkinci enstrüman ise 41.cm boyundaki "davut nisfiyesi" akordundaki girifttir. Bu girift "Konya girifti" olarak ölçüsünü aldığımız kamış olup, alttaki açıklamalarla özellikleri anlatılmıştır. Ethem Ruhi Üngör, bu girift hakkında "Musiki Mecmuası" sayı: 244'de fotoğrafını da koyup bir yazı kaleme almış ve aynı ölçüleri vermiştir. Fakat incelememizden Üngör'ün fotoğrafında görülen baş pârenin halen giriftin üzerinde bulunmadığı ve zamanla kaybolduğu anlaşılmıştır (Üngör, 1969, s. 4-5).

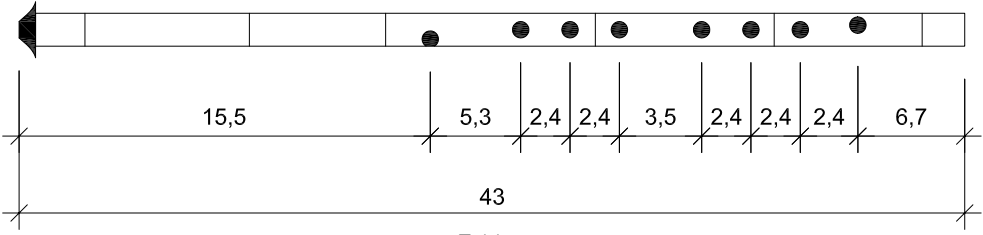
Giriftin Ölçüleri:

Konya Girifti altı boğumlu olup üstteki iç çapı 1.75 cm alt uçtaki iç çapı 1.35 cm'dir. Üzerinde başpâre bulunmayan giriftin alttan itibaren boğum ölçüleri şöyledir: Alttan 1. boğum: 4 cm, 2. boğum: 8.5 cm, 3. boğum: 8 cm, 4. boğum: 7.5 cm, 5. boğum: 7.5 cm, 6. boğum: 5 cm'dir. Başpâre yüksekliği "Üngör" tarafından 2 cm olarak verilmiş olup, giriftin toplam uzunluğu 43 cm'dir. Kamışın alt ucundan 0.5 cm yana açılmış ilk deliğin mesafesi 6.7 cm, 1.-2. delik arası: 2.4 cm, 2.-3. delik arası: 2.4 cm, 3.-4. delik arası: 2.4 cm, 4.-5. delik arası: 3.5 cm, 5.-6. delik arası: 2.4 cm, 6.-7. delik arası: 2.4 cm, 7.-8. delik arası: 5.3 cm, alttan arka delik arası: 27.5 cm, başpâre dahil üstten arka deliğe mesafe 15.5 cm'dir.

Perdelerin hepsinin kapalı olduğu pozisyonda sıcak nefes gönderilirse deliklerden çıkan ses, yani giriftin kaba (G3) "sol" sesi, mansur veya piyano akordundaki (E4) (329.5Hz) "mi" sesi olup giriftin akordu da "Davut nisfiyesi" olmaktadır. Alttan 1. delik olan 0.5 cm yana açılmış perde açıldığında çıkan ses, giriftin (A) "lâ" sesi olup, mansur akordunda (F#4)(379.6Hz) "fa diyez" sesi olur. Alttan 2. delik açıldığında giriftin (Bb) "si bemol" sesi, mansur akordundaki (G4)(392Hz) "sol" sesi olur. Alttan 3. delik açıldığında giriftin (B) "si" sesi, mansur akordundaki (G#4) (414.3Hz) "sol diyez" sesi olur. Alttan 4. delik açıldığında giriftin (C) "do" sesi, mansur akordundaki (A4) (440Hz) "lâ" sesi olur. Alttan 5. delik açıldığında giriftin (D) sesi mansur akordundaki (B4)(493.8Hz) "si" sesi olur. Alttan 6. delik açıldığında giriftin (Eb) "mi bemol" sesi, mansur akordundaki (C5)(523.25Hz) "do" sesi olur. Alttan 7. delik açıldığında giriftin (E) "mi" sesi, mansur akordundaki (C#5)(560Hz) "do diyez" sesi olur. Giriftin arkasındaki alttan 8. delik açıldığında giriftin (F#) "fa diyez" sesi, mansur akordundaki (Eb5)(584.5Hz) "mi bemol" sesi olur.

"Davut nisfiyesi" akordundaki girift		Mansur akordunda
Tüm delikler kapalı	(G3) sol	(E) mi
1. delik açılınca	(A) lâ	(F#) Fa diyez
2. delik açılınca	(Bb) si bemol	(G) sol
3. delik açılınca	(B) si	(G#) sol diyez
4. delik açıldığında	(C) do	(A) la
5. delik açıldığında	(D) re	(B) si
6. delik açıldığında	(Eb) mi bemol	(C) do
7. delik açıldığında	(E) mi	(C#) do diyez
8. delik açıldığında	(F#) fa diyez	(Eb) mi bemol

Konya giriftinin ölçüleri şekil üzerinde şu şekilde gösterilir:

Tablo 4

4. MISIR GİRİFTİ:

Mısır Girifti ile ilgili bilgileri Fransız araştırmacı "Andre Villoteau" nun yazdığı eserden öğreniyoruz. Fransız araştırmacı Guillaume Andre Villoteau (1759-1839) yılları arasında yaşamış ve 1798 yılından 1800 yılına kadar iki yıl Mısır'da kalmıştır. Mısır'da tarih, sanat ve sosyoloji konularında incelemeler yapmıştır. Villoteau iki yıl süren incelemelerini "Description del Egypte" (Mısır'ın Tasviri) adlı eserinde toplamıştır. Eser yirmi cilttir ve yayınlanması on yedi yıl sürmüştür. Bunlardan XIII. ve XIV. ciltler müzikle ilgilidir. Eserin yazıldığı yıllarda Mısır Osmanlı yönetiminde olup, Mısır'daki Türk Müsiki sazları ile ilgili bilgiler de verilmiştir. Eserde girift sazı ile ilgili bilgiler de bulunup, yazar gördüğü bir giriftin ölçülerini vermiş ve deliklerden çıkan seslerin notalarını yazmıştır (Aksoy, 1994a, s. 106-107).

Villoteau bu eserinin XIII. cildinde Mısır'da gördüğü bazı müzik aletleri ile ilgili bilgiler vermiştir. Eserdeki 440. sayfede "girift" çeşidinden söz etmektedir. Bu satırlar 455. sayfeye kadar devam etmekte olup, Fransızca'dan Türkçe'ye yapılan çevirisinde ve giriftin ölçülerinde Bülent Aksoy'un kitabında tercüme hataları bulunmaktadır (Aksoy, 1994b, s. 115-116).

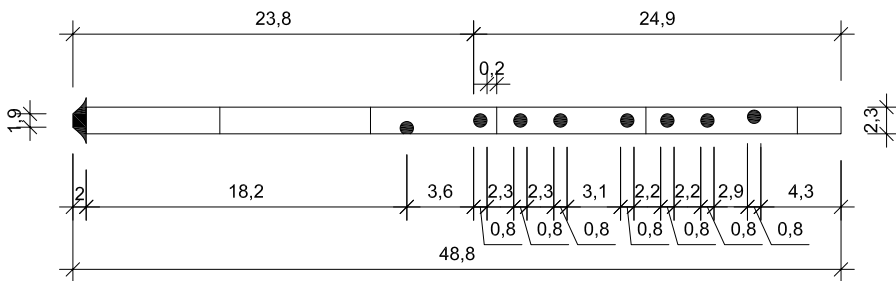
Bu bölümün yeniden yapılan tercümesi özet halinde şu şekildedir: "Girift'in kamış olarak uzunluğu 46.8 cm'dir. Başpârenin kamışın üstünden itibaren yüksekliği 2 cm'dir. Başpare kamıştan çıkarıldığında tam yüksekliği 26 mm'dir. Kamışın üst çapı 25 mm, alt çapı ise 23 mm'dir. Alttan kamışın iç çapı 20 mm'dir. Kısa ve bodur bir kamıştan yapılmıştır. Alt kısmında pirinçten yapılmış ve kamışın üstünden 2 mm tıraşlanıp aynı yüzeye takılmış paravâne bulunmaktadır. Kamış altı boğumludur. Üstteki ve alttaki boğumlar, ortadaki dört boğumun yarısı uzunluğundadır. Bu yarım boğumlarla beraber gerçekte beş boğumlu kabul edilebilir. Boğumların ek yerlerinde ince tel sargılar bulunmaktadır. Bir sazın detaylı anlatımında çok dikkatli davranılmalıdır. Zaman içinde ilk yapımından sonra bazı eklenti ve tamirler yapılmış olabilir. Bu konuda hassasiyet gereklidir. Başpâresi şekil olarak şah ney'in üstündekine benzese de onun kadar mükemmel değildir. Başpârenin tam yüksekliği 26 mm'dir. Tabanının geniş olan çapı 34 mm'dir. Alt ve üst çapı: 19 mm'dir. Kamış sekiz deliklidir. Deliklerin çapları 8 mm ve daire şeklindedir. Ön yüzde yukarıdan aşağıya sıraladığımızda yedi delik vardır. Üstten 1. delik kamışın üst sınırından 218 mm uzaklıkta olup, bu delikten sonraki boğum çizgisine 2 mm mesafededir. Ka-

mıştaki deliklerin ölçüleri merkezden değil kenarlarından alınmış olup, 1. delikle 2. delik arası 23 mm, 2. delikle 3. delik arası da 23 mm'dir. 3. delikle 4. delik arası 31 mm'dir. 4. ile 5. ve 5. ile 6. delikler arası 22 mm'dir. 6. delik ile altta biraz yana açılmış olan 7. delik arası 29 mm, 7. delikle kamışın alt ucu arası 43 mm'dir. Bu deliğin diğer yönündeki delik sırça ile kapanmış olup, bu delik solak üfleyenler içindir. 2. 3. ve 4. delikler yukarıdan dördüncü boğumdadır. 8. delik kendisinin altındaki boğum çizgisine 43 mm mesafededir. Üstten ön yüzdeki 1. delik arası 218 mm'dir. Arka delikle ön yüzdeki 1. delik arası 36 mm'dir. Altta yana açılmış 7. delik konum olarak diğer neylerden farklı olarak fazladan açılmış bir deliktir." (Villoteau, 1826a, s.445-450).

Giriftin Ölçüleri:

Mısır Giriftinin bilgilerine sadece yukarıda adı geçen eserden ulaşabildiğimiz için üfleyip ses durumuna bakamadık. Yazar eserin 455. sayfasında giriftin deliklerinden çıkan sesleri, sekiz adet perdeyi yukarıdan aşağıya dizerek on yedi sıralı bir şema halinde göstermiştir. İlk sırada deliklerin hepsi kapalı halde gösterdiği dizinin üstüne "Naoua" olarak yazmış olduğu "Nevâ" sesini esas almış, fakat portede sol anahtarı ile başlattığı dizide "lâ" notasını bu sesin altına kaydetmiştir. Kamıştan veya ağaçtan yapılmış enstrümanlarda herhangi bir delik açıldığında, daha alttaki deliklerin kapalı olup olmaması sesi değiştirmediklerinden eserdeki tablo anlaşılır şekilde yapılmamıştır ve bir sonuç da çıkarılamaz. Aynı zamanda nefesli sazlarda her delikten üfleme şiddetine göre değişik sesler elde edildiği de göz önüne alınırsa, bu tabloda nefes şiddeti de belirtilmemiştir (Villoteau, 1826b, s.455). Mısır giriftinin tam boyu 48.8 cm olarak verildiğine göre bu âletin de Amasya girifti gibi "Bolâhenk nisfiyesi" akordunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan deliklerden çıkan seslerin de aynı olması düşünülebilir. Verilen ölçülerde şunlara dikkat edilmelidir. Eserde Villoteau'nun 1. delik olarak adlandırdığı üstten ön yüzdeki ilk delik, kamışın üst sınırı olan başpreden sonraki 21.8 cm mesafededir. Fakat bu delik kenarının, bir alttaki boğumun çizgisine 2 mm mesafede olduğu kaydedildiğine göre bu ölçü merkezden değil deliğin alt kenarındandır. Diğer delikler arası mesafeler de bu şekilde ölçülmüştür. Yani ney gibi nefesli aletlerde ölçüler delik merkezlerinden alınmasına rağmen, bu girifte deliklerin merkezlerinden değil kenarlarından ölçü alınmıştır. Delikler 8 mm çapında ise, 2 mm olan bir ölçü merkezden alınmamıştır.

Bu durum şekil üzerinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5

Örnek Giriftlerin aynı akort ve kalınlıktaki neylerle karşılaştırılması:

İncelediğimiz yukarıda ölçüleri verilen giriftlerde belirli bir açkı birlikteği bulunmamakla birlikte, her birinin ön yüzdeki altı deliğin üçer adedi arasındaki mesafe aynıdır. Bunun dışındaki delikler arasında ise değişik oranlar dikkati çekmektedir. Bunun sebebi, tarihte belli bir açkı kuralı olan giriftin zamanla değişik yörelerdeki özensiz insanlar tarafından dikkat edilmeksizin açılmasıdır. Sonuçta girift zor üflenen bir müzik aleti olarak nitelenmiş ve ney sazına yenilmiştir. Ney'in açılış tekniği ile Girift'in açılış tekniğini karşılaştırarak çalışmaya başlanırsa aynı akorttaki ve iç çapları birbirine yakın değerlerdeki bu iki enstrümanın bazı deliklerinin aynı noktalara açılmış olduğu görülür. Bu bakımdan, kalınlıkları ve iç hacimleri birbirine çok yakın olanları yan yana getirerek buradan hareketle gerçek ölçülere ulaşmak hedeflenmelidir. Eldeki örnek giriftleri bu yönden incelersek, en dikkat çeken yakınlık Ney'de kamışın arka yüzündeki delik ile Girift'in ön yüzündeki en üste açılmış olan alttan yedinci delik kamışlarda mesafe olarak boyun tam orta noktasına açılmış olduğudur. Ney ve Giriftte bu delikten çıkan seslerin frekansı aynıdır.

Amasya Girifti ile aynı akort ve çaptaki "bolâhenk nisfiye"yi yan yana getirdiğimizde, bolâhenk nisfiyenin arka yüzüne açılan delikle giriftin ön yüzünün en üstteki, yani alttan yedinci deliğin yaklaşık olarak aynı noktada açıldığı görülür. Bu nokta, nisfiyede tam boyun yarısı olan kamışın arka yüzündeki orta noktadır. Yani "49: 2 = 24.5 cm" Mısır giriftinde de akordun aynı olması dolayısı ile durum böyledir. "48.80: 2 = 24.4 cm". Araştırmalarımızda Girift'in ön yüzdeki üçer deliğin arasındaki mesafelerin tüm kamış boyunun on sekize bölünmesi ile elde edilen birim olduğu görülmüştür. Bu Giriftte de birimin dokuzla çarpımı "49: 18 = 2.73 x 9 = 24.57" değeri de aynı ölçülerdeki bolâhenk nisfiyesi'nin arkasındaki deliğin ölçüsü ile aynıdır.

Aynalıkavak Giriftin'de de benzer durum görülür. Aynı akorttaki "müstahsen nisfiye"de "56.50:2 = 28.25 cm" ölçüsü ile, giriftin alttan yedinci deliği açılınca aynı sesi veren perdesinin mesafesi aynıdır. Bu delik de kamışın tam orta noktasına açılmıştır. "56. 50: 18 = 3.14 x 9 = 28.26cm" değeri de Müstahsen nisfiye ve Aynalıkavak Girifti ölçüldüğünde bulunan değerlerle aynıdır

Konya girifti ile aynı akorttaki "davut nisfiyesi" de aynı özelliktedirler. Nisfiyenin arka deliği "43:2 = 21.50 cm" olup kamışın tam ortasındadır. Giriftte ise ön yüzdeki yedinci delik de kamışın orta noktasındadır ve "43:18 = 2.39 x 9 = 21.51 cm" de aynı değerdir. İncelenen tüm örnek giriftlerde kamışın ön yüzündeki yedinci deliğin tüm boya oranı "1/2"dir.

Birbiri ile yaklaşık değerlerde örtüşen diğer delikler de şunlardır: Giriftin ve neyin alttan birinci ve dördüncü delikleri ile neylerdeki alttan altıncı ve giriftteki alttan beşinci deliklerdir.

Giriftlerdeki alttan birinci delikten başlayarak bu durum incelenirse şu durumu göz önüne almalıyız ki, girift veya neylerde aynı akortta olsalar bile açıldıkları kamışın kalınlık ve iç hacmi deliklerin mesafelerini değiştireceği için, aynı değerleri yakala-

mak mümkün olmayabilir. Burada esas olan belirli bir sistemle açılan girift ve neyin deliklerinden çıkan seslerin frekans olarak birbirini tutmasıdır.

Alttan 1. delik olan 0.5 cm yana doğru açılmış ve "lâ" sesi veren perdenin, kamışın alt sınırına mesafesi ve kamış boyuna oranları örnek giriftlerde şöyle açıklanabilir:

Amasya giriftinde bu deliğin alt sınıra mesafesi 4.7 cm, Mısır giriftinde 4.3 cm'dir. Her iki giriftin akortlarının aynı olması, fakat kamış kalınlık ve iç hacminin mısır giriftinde daha geniş olması dolayısı ile birbirine yakın değerler gözlenmiştir. Fakat Mısır Giriftini göremediğimiz için ölçüleri sadece Villoteau'nun eserinden öğrenmekteyiz. Bundan dolayı bu girifti karşılaştırmalarda çok fazla dikkate almamaya çalıştık. Aynı akorttaki ve kalınlıktaki "bolâhenk nisfiyesi"nde alttan birinci deliğinin alt uca mesafesi 7.58 cm olup, bu da giriftin boyunun on sekize bölünmesinden elde edilen birim rakamına göre iki kat bir değer taşır. Amasya Giriftinde bu deliğin mesafe olarak alt sınıra uzunluğunun tüm boya oranı "1.71"dir. Bu oran adı geçen giriftteki birimin iki katına yakındır.

Bu iki örnek giriftin dışındaki Aynalıkavak giriftinde yana doğru açılmış alttan birinci deliğin alt uca mesafesi 6.5 cm olup, aynı akorttaki ve kalınlıktaki "müstahsen nisfiye"de alttan birinci deliğin kamışın aşağı sınırına mesafesi 7 cm civarındadır. Bu mesafe ise giriftteki tüm boyun on sekize bölünmesi ile elde edilen birim olan 3.14 cm'nin iki katına çok yakın bir değerdedir. $56.5:18 = 3.14 \times 2 = 6.28 \text{ cm.}$

Konya giriftinde de alttan yana doğru açılmış birinci deliğin alt uca mesafesi 6.7 cm olup, aynı akort ve kalınlıktaki "davut nisfiyesi"nde alttan birinci deliğin, kamışın alt sınırına mesafesi $43-36.35 = 6.65 \text{ cm'dir.}$ Bu mesafe de birbirine oldukça yaklaşık bir değerdir.

Örnek giriftlerde alttan dördüncü olup "do" sesini veren delik incelendiğinde şu durum görülür:

Amasya Giriftinde bu deliğin alt uca mesafesi 13.64 cm, aynı akortta olan Mısır Giriftinde bu mesafe 14.4 cm'dir. Aynı akortta olan nisfiyede bu mesafe de 15 cm'dir. Aynalıkavak Giriftinde bu mesafe alt uçtan itibaren 16 cm'dir. Bu durum aynı akort ve kalınlıktaki "müstahsen nisfiye"de alt uçtan itibaren "çargâh" deliği 15.20 cm'de olup oldukça yakın bir değer taşımaktadır.

Konya Giriftinde bu mesafe alt uçtan 13.9 cm'dir. Aynı akort ve kalınlıktaki "davut nisfiye"de 13.30 cm ile yaklaşık bir değer verir.

Örnek giriftlerde alttan beşinci olup "re" sesini veren delik incelendiğinde şu durum görülür:

Amasya ve Mısır Giriftlerinde bu deliğin alt uca mesafesi 18.86 cm'dir. Aynı akort ve kalınlıktaki "bolâhenk nisfiye"nin "nevâ" deliğinin alt uca mesafesi de 18.86 cm'dir.

Aynalıkavak giriftinde bu mesafe alt uçtan itibaren 21cm'dir. Bu durum aynı akort ve kalınlıktaki "müstahsen nisfiye"de alt uçtan itibaren "nevâ" deliği 21.7 cm olup

oldukça yakın bir değer taşımaktadır.

Konya giriftinde bu mesafe alt uçtan 17.4 cm'dir. Aynı akort ve kalınlıktaki "davut nisfiye"de 17 cm ile oldukça yaklaşık bir değer verir.

İncelenen tüm giriftlerde kamışın arka yüzüne açılan deliğin tüm boya oranı ise değişik değerlerdedir. Amasya giriftinde bu deliğin alt uca mesafesi "49 - 19.50 = 29.95cm"dir. Tüm kamış boyunun on sekize bölünüp yedi ile çarpımı sonucu bu deliğin üst uca mesafesini verir. "49:18 = 2.722 x 7 = 19.05cm" Birimin on bire çarpımı ise "2.722 x 11 = 29.95cm" alt sınıra olan mesafedir. Bu mesafelerin tüm boya oranı üst sınırdan deliğe kadar "19:2.722 = 6.99" olur ki, bu da yukarıdan yedi birimlik bir orandır. Kalan kısmın oranı "29.95:2.722 = 11" olur ki, bu da on bir birimlik alt uca mesafenin oranıdır. Buradaki değerler yukarıda açıklandığı gibi kamıştaki iç hacim ve duvar kalınlığı dolayısı ile küçük farklılıklar gösterebilir.

Mısır giriftinde arka yüzdeki deliğin başpâreden uzaklığı 20.2 cm, alt uca uzaklığı 28.6 cm'dir. "48.8:18 = 2.71 x 7 = 18.97 cm", " 2.71 x 11 = 29.81 cm" olarak oldukça yaklaşık değerlerdir.

Aynalıkavak giriftinde ise arka yüzdeki delik diğerlerinden farklı durumdadır. Diğer giriftlerde yedi birimlik noktaya açılan bu delik bu örnekte sekiz birimlik noktaya açılmış olup, diğer delikler yukarıda ölçüleri verildiği gibi, örnek giriftlerle yaklaşık olarak aynı oranlarda açılmıştır.

Konya giriftinde arka yüzdeki deliğin başpâreden uzaklığı 15.5 cm, alt uca uzaklığı 27.5 cm'dir. "43:18 = 2.39 x 7 = 16.7 cm", " 2.39 x 11 = 26.39 cm" olarak hayli yaklaşık değerlerdir.

Delikler arasındaki oranların değerlendirilmesi:

İncelenen tüm giriftlerde delikler arasındaki mesafeler açısından belirli oranların bulunduğu yukarıdaki matematiksel açıklamalardan anlaşılmakta olup, genel olarak bu açıklamalardan yola çıkarak açkıda izlenmesi gereken yol hakkında şunlar yazılabilir.

Öncelikle tüm giriftlerde dikkat çekici bir şekilde belirgin olan ön yüzdeki, her bir giriftte aynı mesafelerde açılmış üçer deliğin merkezleri arasının birim olarak alınması tasarlanmıştır. Bunlar bir giriftteki alt uçtan itibaren 2. ve 3. ile 3. ve 4. delikler, 5. ve 6. ile 6. ve 7. delikler arası uzaklıklardır. Bu üçer deliğin, incelediğimiz giriftlerdeki tüm boya göre oranlarının araştırılmasında şu özellik görülür: Amasya giriftinde bu oran "49:2.722 = (18)" olur. Aynalıkavak giriftinde bu oran "56.5 : 3 = (18.8)" olur. Konya giriftinde ise bu oran "43: 2.4 = (17.5)" olur ki, aşağı yukarı bu delikler arası mesafe girift boyunun on sekize bölünmesi ile elde edilen oldukça yaklaşık birimlerdir. Bu deliklerin merkezleri arasındaki uzaklık (n) birimi olarak isimlendirilebilir. Mısır giriftinde ise kaynak "Description de l' Egypte"den aldığımız ölçülerde bazı hatalar bulunmaktadır. Çünkü aşağı yukarı aynı ebatlardaki Amasya giriftinde yukarıda bahsi geçen bu delikler arasındaki mesafe "2.8 cm" olup, boy olarak daha

kısa olmasına rağmen Mısır giriftinde bu mesafe "3 cm ve 3.1 cm" olarak verilmiştir. Bu bakımdan yaptığımız çalışmada Mısır Giriftinin birim oranını dikkate alamadık.

Giriftlerde kamyşın tüm boyunun on sekize bölünmesi ile elde edilen (n) birimi açısından bulguları değerlendirdiğimizde örnek giriftlerdeki oranlar şöyle açıklanabilir.

Amasya Giriftinde başpâreden itibaren arka yüzdeki deliğin merkezine olan mesafenin oranı " $19.5:2.8 = 6.96$ " olup, bu da (7n) oranını verir. Kamyşın bu delikten alt uca olan mesafesinin oranı " $29.50:2.8 = 10.55$ " olup bu da yaklaşık olarak (11n) oranını verir.

Konya giriftinde başpâreden itibaren arka yüzdeki deliğin merkezine olan mesafenin oranı " $15.5:2.4 = 6.50$ " olup, yine bu da (7n) oranına çok yakın değerdir. Kamyşın bu delikten alt uca olan mesafesinin oranı " $27.50:2.4 = 11.45$ " olup bu da yaklaşık olarak (11n) oranını verir. Aynı şekilde yapılan hesaplamalarla giriftlerdeki her delik arasındaki mesafe, birim olan (n) sayısına bölündüğünde aşağıdaki oranlara ulaşılır.

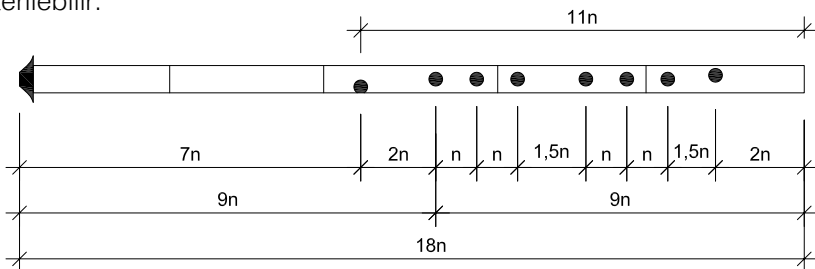
Alttan birinci deliğin alt uca oranı Amasya giriftinde (1.71) birim, Aynalıkavak giriftinde (2.16), Konya giriftinde ise deliğin biraz yukarı açılmış olması ile (2.7) birimdir. Fazla olan birim diğer giriftlerdeki konum da göz önüne alınarak, bir sonraki delik aralığındaki birime ilave edilmelidir. Bu bakımdan bu aralık tüm giriftlerde (2) birim olarak alınmalıdır.

Alttan birinci delik ile ikinci delikler arasındaki oran Amasya Giriftinde (1.25) birim, Aynalıkavak giriftinde (1.16) birim, Konya giriftinde (1) birim olup, önceki delikten alınan fazlalıkla bu deliğin birinci delikle arasındaki oran (1.5) birim olarak alınmalıdır.

Alttan dördüncü ile beşinci deliğin arasındaki oran Amasya giriftinde (1.5) birim, Aynalıkavak giriftinde (1.6) birim, Konya giriftinde (1.5) birim olarak net bir değer taşımaktadır.

Alttan yedinci delik ile arka yüzdeki sekizinci delik arasındaki oran Amasya giriftinde (2) birim, Aynalıkavak giriftinde (1.83) birim, Konya giriftinde (2.2) birim olup, bu aralığı da (2) birim olarak değerlendirebiliriz.

Bu değerlendirmeler sonunda bir giriftte uyulması kesinleşen tüm oranlar şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 6

Giriftin deliklerinin açılması:

Girift, yaptığımız araştırmada görüldüğü gibi beş veya altı boğumlu kalınca bir kamıştan açılır. Kamışın dışı kuruyup yapraklarından temizlendikten, içi de boşaltıldıktan sonra, ölçümü yapılır. Kamışın kalınlığı ve yapısına göre kıyaslama yapılarak orta noktası işaretlenir. Hangi akorda uygunsa ona göre alttan ve üstten belirli miktar pay bırakılıp kesilir. Sonra üst kısmı üflenecek eğime getirilerek akorduna bakılır ve hangi akortta açılması düşünülüyorsa o akordun "sol" sesine uyması için üstten ve alttan azar azar kesilir. Böylece istenilen akort sesine ulaşıncaya tüm kamış boyunca orta noktasına (ön yüze) bir işaret konulur. İşaret konulan bu nokta üstten ve alttan dokuz birimlik mesafede olup, bu nokta alttan yedinci deliğin merkezini verir. Bu noktanın altına ve üstüne yukarıda verilen şekildeki birimler tespit edilerek delikler açılır. Alttan birinci delik üfleminin üfleme yönüne göre sağa veya sola 0.5cm eğimle açılır. Delikler arasındaki mesafeleri bir örnek hesaplama ile özetleyerek konuyu daha anlaşılır hale getirelim. Bunun için mûsikîmizde yerinden akort adı verilen "bolâhenk nisfiyesi", eskilere göre "zergerdan" akordunda bir giriftin ölçülerini tahmini olarak 50 cm'lik bir kamış üzerinde hesaplayalım. Bunun için öncelikle yarı boyu hesaplayalım " $50:2 = 25$ cm" sonra "n" birimini tespit için " $50:18 = 2.77$ cm" işlemi yapalım. Elde ettiğimiz bu " $2.77 = n$ " birim sayısını yedi ile çarpıp baştan itibaren arka yüze açılacak deliğin merkezini bulalım " $2.77 \times 7 = 19.40$ cm" kalan miktar ise " $2.77 \times 11 = 30.60$ " olur. Birim sayıyı iki ile çarpınca " $2.77 \times 2 = 5.54$ cm" yani (2n) birimini, " $2.77 \times 1.5 = 4.15$ " ile (1.5n) birimini buluruz. Bu bulunan oranlar, Tablo VI da gösterildiği gibi yerine konulunca bütün delik merkezleri tespit edilmiş olur.

Sonuç:

Araştırmada, tarihin derinliklerine karışmış ve icracısı çok az sayıda kalmış girift sazını belirli örnekleri üzerinde bilimsel şekilde yaptığımız çalışma ile tekrar günümüze ulaştırmaya ve yaygınlaştırmaya çalışılmıştır. Dört ayrı girift, tüm ebatları ve deliklerinden çıkan seslerinin frekansları açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu giriftler, özellikleri göz önüne alınarak birbiri ile karşılaştırılmıştır. Bulunan değerleri araştırma kapsamında geniş olarak tartışarak, deliklerinin olması gereken noktalara açılması hassasiyeti göz önüne serilmeye çalışılmıştır. Mısır giriftinin elimizde olamayışı dolayısı ile ölçümünü ancak yararlandığımız kaynaktaki veriler çerçevesinde tespit etmeye çalıştık ve bu bakımdan fazlaca faydalanamadık. Girift sazını günümüz müzisyenlerine ve özellikle neyzenlere tanıtmayı hedefleyen bir çalışma yapmaya çalıştık. Bu güne kadar, bu başlık altında yapılmamış bir çalışma ilk defa ele alındı. Çünkü giriftten bahseden tüm eserler ve elektronik dünyadaki sanal bilgilerde bu matematiksel konu ile ilgili detaylara rastlanılamadı. Ney açkısında kişilerin bu konudaki bilgileri birbirlerinden adeta saklama anlayışı giriftin açılması hususunda da görüldü. Buradan çıkarılacak bir başka sonuç da, daha sonra bu konuda çalışacaklara bir ön bilgi vermek olmuştur.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (1994). *Avrupalı Gözüyle Osmanlı*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Arıkan, S. (1993). *III. Selim'in Sır Kâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruznâme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (C: I-III). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Dankoff, R., Kahraman, S. A. ve Dağlı Y. (2006) *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi* .(C: I-X), İstanbul: Y.K.Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugât*. Ankara.
- Ergun, S. N. (1943). *Türk Musikîsi Antolojisi* (C: I-II). İstanbul.
- Erguner, S. (1996). "*Girift*". D.İ.A, (C:XIV), s: 84-85, İstanbul.
- Erguner, S. (2002). *Ney-Method*. İstanbul.
- Fonton, C. (1987). *18. Yüzyılda Türk Müziği* (Behar, C.,Çev. ve Yay. Haz.). İstanbul: Pan Yayınları.
- İnal, İ. M. K. (1958). *Hoş Sadâ*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Kâzım, M.(Uz) (1310). *Mûsikî Istılâhâtı*. İstanbul.
- Özcan, N. (1996). "Hacı Fâik Bey"(C: XIV). *D.İ.A* , s: 474, İstanbul.
- Pakalın, O. Z. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (C: I-III). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmanî* (C: I-IV), (N. Akbayar Yay. Haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tayyazade, A. A. (h.1293). *Tarih-i Atâ* (C: III). I-V, İstanbul.
- Uzunçarşılı İ. H. , (1977, Ocak). "Osmanlı Zamanında Saralarda Musikî Hayatı", *Bellekten*, C: XLI, 161, 109-110 , Ankara: T.T.Kurumu Yayınları.
- Üngör E. R. (1969). "*Kaybolan Çalgılarımız-Girift*", *Musiki Mecmuası*, 244, 4-5.
- Vefik, A. (693/1876). *Lehçe-i Osmani* (C: II). İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Villoteau, G. A. (1826). *Description de l' Egypte*. (C: I-XX), Paris.